

Makale Geliş Tarihi | Received: 28.06.2024

E-ISSN: 2148 - 9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 23.09.2024

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

DÖNÜŞÜMÜ DÜŞÜNMEK:

ARŞİV, TELE-TEKNOLOJİLER VE YAPISÖKÜM

Tacettin ERTUĞRUL¹

Öz: Bu makalede tele-teknolojiler, yapısöküm ve arşiv temaları arasında nasıl bir ilişki olduğu sorusuna yanıt vermeye yöneliyoruz. Soruyu Jacques Derrida'nın düşünsel mirasına referansla yanıtlamayı deniyoruz. Böyle bir ilişkinin tespit edilişi insanın dünyada teknik/teknolojik dolayimlarla birlikte varoluşu hakkında bir değerlendirmeye iç içe geçmektedir. Söz konusu değerlendirmenin temel niteliği ise teknik/teknolojik dolayimların bizzat dünya deneyiminin kendisini dönüştürdüğü iddiasında yatmaktadır. Makalede Derrida külliyatının teknik/teknoloji meselesini düşünmek için taşıdığı zengin kaynağa işaret edilmekte; yapısöküm terimine ilişkin bir açıklama sunulmakta, yapısökümün yalnızca dar anlamıyla metinde değil ama geniş anlamıyla metinde de iş başında olduğu, dolayısıyla tarihte ve toplumda da iş başında olduğu vurgulanmakta; teknolojilerin ve tele-teknolojilerin yapısökücü veçhesine ilişkin bir saptama sunulmakta; arşiv meselesi teknolojilerin söz konusu yapısökücü veçhesi çerçevesinde bir örnek tema olarak ele alınmakta; tele-teknolojileri teknolojinin terapötik ve toksik çifte karakterine ilişkin bir kavramsal zemin üzerinden değerlendirmenin önemine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv, Tele-teknolojiler, Teknik, Yapısöküm, Derrida

THINKING ABOUT TRANSFORMATION:

ARCHIVE, TELE-TECHNOLOGIES AND DECONSTRUCTION

Abstract: In this article, we aim to answer the question: what is the relationship between tele-technologies, deconstruction and archive themes? We try to answer the question with reference to Jacques Derrida's intellectual heritage. Determining such a relationship is intertwined with an evaluation of the existence of humans in the world with technical/technological mediations. The basis of this evaluation lies in the claim that technical/technological mediations transform the experience of the world itself. In this article, the rich source of Derrida's works for thinking about the technics/technology will be pointed out; an explanation of the term deconstruction will be presented, emphasizing that deconstruction is at work not only in the text in its narrow sense,

¹ Doç. Dr. | Assoc. Prof.

İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü | İstanbul Esenyurt University, Faculty of Arts and Social Sciences, Department of Sociology
tacettinertugrul@esenyurt.edu.tr
0000-0003-3407-2451

but also in the text in its broad sense, and therefore in history and society; a determination will be made regarding the deconstructive aspect of technologies and tele-technologies; the archive issue will be discussed as an exemplary theme within the framework of the deconstructive aspect of technologies; attention will be drawn to the importance of evaluating tele-technologies on a conceptual basis regarding the therapeutic and toxic dual character of technology.

Keywords: Archive, Tele-technologies, Teknik, Deconstruction, Derrida

Bernard Stiegler'in değerli hatırası için,

1. Giriş

Jacques Derrida Çağdaş Fransız Felsefesi'nin son derece üretken ve yaratıcı bir figürüdür. Ardında büyük bir düşünsel miras bırakmış olan düşünürün yayımlanmış çok sayıda eserinin yanı sıra, dersleri ve seminerleri için hazırladığı kimi metinler de halen yayımlanmayı beklemektedir. ² Derrida'nın yazısı okurları tarafından değerlendirilmekte, yorumlanmakta ve dolayısıyla yeniden yazılmaktadır. Onun düşünsel mirası üzerine dünya üzerinde çok sayıda çalışma ve eserin varlığına tanıklık ediyoruz. Filozofun düşüncesi katettiği alanın enginliğine uygun olarak muazzam bir genişlikte yankılanmayı ve yeniden şekillenmeyi sürdürmektedir. Edebiyat eleştirisinden mimariye, hukuk teorisinden sanata, feminist teoriden dilbilime dek bu yankıları takip etmek mümkündür. 1970'lerden itibaren Derrida'nın eserleriyle farklı eksenler üzerinden yakın temaslar kuran metinler bugün büyük bir külliyat oluşturmaktadır.

Bu çalışmada biz Jacques Derrida'nın muhtelif eserlerinde takip etme imkanı bulabildiğimiz tele-teknolojiler, yapısöküm ve arşiv temalarını ön plana çıkaran bir düşünce geliştirmeye yöneliyoruz. Bu temalar arasında dikkat çekici bir ilişki bulunduğunu ileri sürüyoruz ve söz konusu ilişkiyi belli bir güzergah içinde ortaya koymayı hedefliyoruz. Böyle bir ilişkinin saptanmasının aynı zamanda şu anlamı taşıdığını da ifade etmek uygun olur: Genel olarak teknolojilerdeki ve özel olarak da arşivleyen tele-teknolojilerdeki dönüşüm insanın yanında ve dışında gerçekleşen bir dönüşüm olmaktan ziyade bizzat insanın dünyada olma biçiminin kendisindeki bir dönüşümdür. Teknolojilerdeki dönüşümle birlikte insanın dünyada olma biçimi, dünya tasarımı, dünyayla kurduğu ilişki, yaşam dünyası, başkalarıyla birlikte var olma modalitesi dönüşüme uğramaktadır. Bu çalışmada Derrida'nın düşünsel mirasını hareket noktası olarak ilk planda Derrida külliyatının teknik/teknoloji üzerine yeniden düşünmek için taşıdığı zengin olanağa işaret ediyoruz. Bu bakımdan söz konusu zenginliği gösteren bir dizi temayı dikkatlere sunuyoruz. Ardından Derrida'da yapısöküm terimi etrafında genel bir değerlendirme sunuyoruz. Daha sonra bu genel

² Derrida'nın seminerlerinin bir dökümü için Pierre Delain'in dikkat çekici web sitesine başvurulabilir. Bkz. <https://www.idixa.net/Pixa/pagixa-1310010000.html>

değerlendirme zemini üzerinde tele-teknolojilerin yapısökücü bir karakter taşıdığını iddia ederek bu karakteri hangi anlamda taşıdığını gerekçelendirmeye yöneliyoruz. Arşiv temasını ise söz konusu yapısökücü etki çerçevesinde bir örnek olarak gündeme getiriyoruz. Bu çerçevede arşivleyen tertibatın yapısındaki dönüşümün deneyimin kendisini dönüştürdüğünü saptıyoruz. Son olarak çağımızın arşivleyen tele-teknolojilerinin zehirli (toksik) ve sağaltıcı (terapötik) etkilerini bir arada düşünmek bakımından bir kavramsal zemin sunmak amacıyla *pharmakon* ve *ilavelikame (supplément)* kavrayışlarının önemine işaret ediyoruz.

Bu çalışma dikkate sunduğu üç terim – tele-teknolojiler, yapısöküm ve arşiv- arasındaki bağıntıyı ortaya koymaya yönelirken Derrida düşüncesiyle bu çerçevede kurulabilecek temas olanaklarının çoğulluğunu tüketme iddiasında değildir. Dolayısıyla bu meseleye ilişkin olası güzergahlardan birinden geçildiğini ve aslında bir güzergahın inşa edildiğini not etmek önemlidir. Burada gerçekleştirdiğimiz soruşturma Derrida'nın metinleri içinden geçerek kendi yolunu açmaktadır. Girişilen iş sadece odaklanılan bir bağıntıya ait verili ipliklerin üzerini belli bir renkle boyayarak Derrida külliyatındaki bir deseni açığa çıkarmaktan ibaret değildir. Kendilerinden hareket edilen felsefi metinler kendi özgün örgülerine sahiptir. O metinlerin bu makalede bir soru etrafında yeniden değerlendirilmesi, ipliklerin yeniden örülmesiyle ve dolayısıyla da yeni ipliklerin örülmesiyle gerçekleşmektedir.

2. Derrida'da Teknik Sorusu İçin Başlangıç Notları

Yaygın alımlama hesaba katıldığında, Jacques Derrida'nın adı anıldığında ilk planda bir teknoloji düşünürü akla gelmez. Bununla birlikte filozofun muhtelif metinlerinde teknik meselesinin yer aldığını görürüz. Aslında bu durumun da ötesinde eserlerinde teknik sorusuyla ilişkilendirilmeyi bekleyen bir çok düşünce çizgisi bulunmaktadır. Gerçekten de Derrida külliyatında bulunan dağılmış iplikleri takip ederek ve yeniden örerek Derrida'da teknik meselesinin izini sürmek verimli sonuçlara yol açar. Bu zenginliği açığa çıkarabilmek için Derrida'nın eserlerinde dar anlamıyla teknik konusunun belirlediği noktalarla sınırlı kalmaksızın Derrida mirasıyla birlikte tekniği düşünmenin imkanlarına yönelmek de önem taşımaktadır.

Derrida düşüncesini teknik/teknoloji meselesi etrafında değerlendiren çalışmaların geçmişte de var olmakla birlikte görece daha yakın bir dönemde daha büyük bir ivme kazandığını ifade edebiliriz.³ Düşünmenin talep ettiği ihtimamı gösteren okur Derrida

³ Derrida düşüncesinde teknik meselesine erken yönelişlere bir örnek olarak Fransız filozof Bernard Stiegler'i anabiliriz. Stiegler'in erken dönem çalışmalarından son dönem eserlerine dek Derrida düşüncesiyle teknik/teknoloji meselesi etrafında önemli bir ilişkiyi sürdürmüş olduğunu görüyoruz. Genel olarak ise Derrida ve teknik konusunda son yıllarda giderek artan bir ilgi göze çarpıyor. Muhtelif makaleler ve kitap bölümlerinin yanı sıra şu çalışmaları da bu çerçevede anabiliriz: Bkz.: Arthur Bradley, *Originary Technicity: The Theory of Technology from Marx to Derrida*, Palgrave Macmillan, 2011; Tacettin Ertuğrul, *Jacques Derrida et le problème de la technique*, Paris: L'Harmattan, 2020; Björn

düşüncesini teknik meselesi etrafında yorumlamanın üretici karakterine tanıklık eder. Üzerinde durulabilecek alanın zenginliğine işaret etmek amacıyla, Derrida'nın yapıtında teknik meselesiyle ilişkili olan, ilişkinin doğrudan Derrida tarafından kurulduğu ya da ilişkiyi okurun kurabilecek olduğu kimi temaları anmak uygun olacaktır. Burada vereceğimiz listenin ucu açıktır. Bir son söz imkansızdır zira her okuma girişimi kaçınılmaz olarak kendisiyle birlikte getirdiği ilavelerle bir metni yeniden icat edebilir. Herhangi bir yeniden icat ise ancak kendisini gerekçelendirme gücü ölçüsünde ciddiye alınmayı hak edecek ya da etmeyecektir. Burada işaret edeceğimiz temaların her birinin Derrida tarafından teknik kavramının vurgulanması suretiyle teknik üzerine bir düşünüm olarak ön plana çıkarılmış olduğunu söyleyemeyiz. Bazen Derrida metinlerinde teknik kavramının satır arasında geçip gittiği görülebilir; bununla birlikte metinleri teknik kavramına ya da kavrayışına odaklanarak yeniden değerlendirdiğimizde bir ağ belirmektedir. Dolayısıyla burada sunduğumuz dökümden Derrida'nın kendisi tarafından formüle edilmemiş olan ancak Derrida okumamızın neticesi olan bağıntıların ve kavramsallaştırmaların da var olduğunu belirtmeliyiz. Bu ön açıklamalarla birlikte teknik/teknoloji meselesiyle ilişkilendiğini düşündüğümüz kimi bölgeleri dikkate sunacağız. Burada söz konusu bölgelere ilişkin olarak detaylı bir argümantatif yapı sunma imkanı bulunmadığı için vereceğimiz dökümün daha ziyade bir işaret etme karakteri sergilediğini kabul ediyoruz.

Derrida'nın eserleri gösteren (signifiant)/gösterilen (signifié) ayrımı çerçevesinde gösterenin düşünce tarihinde teknik bir araç olarak kavranılmasının problematizasyonuna imkan vermektedir.⁴ Yine Derrida düşüncesinde karşılaştığımız mutlak gösterilenin yokluğu tezi ve dilin bir tele-teknik oluşu saptaması çerçevesinde felsefenin bir hakikat tekniği olarak değerlendirilmesi olanağı açıktır. Bu hususla bir bağıntı içinde, Derrida düşüncesinin yorumlanması suretiyle felsefe tarihinin farkın/ertelemenin (différance) teknik olarak hakimiyet altına alınması çabası şeklinde okunması da mümkündür.⁵ Derrida'da Martin Heidegger düşüncesiyle bir diyalog ve tartışma içinde tekniğin özünün teknikten azade olduğu tezinin tartışmaya açıldığını da

Sjöstrand, Derrida and Technology: Life, Politics and Religion, Translated by Stephen Donovan, Switzerland: Springer, 2021; Anne Alombert, Penser l'humain et la technique, Simondon et Derrida après la métaphysique, Lyon: Ens Éditions, 2023. 2019 yılında Joseph Cohen ve R.Z. Orly'nin Derrida ve teknik sorusu etrafında düzenlediği kolokyumu da anabiliriz: Derrida et la Technologie, 2,3,4 mai 2019, Reid Hall, Columbia Global Centers, Paris.

⁴ Özellikle *De la grammatologie*'den hareketle bu çerçevede gerçekleştirilen bir okuma için bkz.: Ertuğrul, 2020: 23-31.

⁵ Derrida'nın *La voix et le phénomène* metninden aktardığımız aşağıdaki ifadeyi de bu çerçevede değerlendirmek mümkündür: "metafizik, felsefe, varlığın mevcudiyet olarak belirlenimi nesne-varlığın teknik hakimiyet altına alınışı olarak sesin çağıdır" (Derrida, 1993a: 84).

görüyoruz.⁶ Bir başka husus yapısökümün teknikleri meselesi olarak saptanabilir.⁷ Derrida'nın Platon okumasından hareketle *pharmakon* olarak yazı (Derrida, 1972) ve *pharmakon* olarak teknik bahsini gündeme getirmek ve tekniklerin *pharmakon* karakterini filozofun başka metinlerinde de takip etmek mümkündür. Derrida'nın Rousseau okumasından yola çıkarak Derrida'nın söz ve yazı, doğa ve kültür ekseninde geliştirdiği değerlendirmeleri (Derrida, 1967a) teknik bahsine doğru genişletmek suretiyle tekniğin *supplément* olarak yani *ilavelikame* olarak değerlendirilmesi imkanı ve doğanın ilavesel olmayan kavranışının problematizasyonu da mümkündür. Filozofun Rousseau okumasında doğrudan karşımıza çıkmamakla birlikte değerlendirme hattına yerleşerek geliştirilebilecek bir yorumla Rousseau'daki bedensel kendine mevcudiyet kavrayışının ötesinde beden ve yapay enstrümanlar ilişkisinin yeniden düşünülmesi olanağı da dikkat çekmektedir. Yine Derrida'da tele-teknolojiler ve yazı arasındaki bağıntı; iz, arşiv ve teknik arasındaki ilişki; artefaktüalite ve teknik; olay ve tele-teknolojiler; yapısöküm ve teknoloji; kameralar önünde felsefe yapmak; piyasa, homojenleştirme ve teknik; teknikler vasıtasıyla ortak-kayıtlar (co-inscriptions); tanıklık meselesi ve yeni teknolojiler (Derrida ve Stiegler, 1996a); makede bir hesaplanamazlığın varlığı⁸ gibi hususlar değerlendirmeye açıktır. Derrida'nın kendi formülasyonu olmamakla birlikte farkın/ertelemenin (*différance*) arşi-teknisite (*archi-technicité*) olarak değerlendirilmesi ve yine yaşam ile tarihin pharmako-ilavesel teknografi olarak yorumlanması da bir kavrayış hattı açmaktadır (Ertuğrul, 2020). Derrida'nın Hobbes okuması çerçevesinde ortaya koyduğu protez-devlet, robot-devlet değerlendirmesi ise politik felsefe ve teknik ilişkisi düzleminde özel bir ilgiyi hak etmektedir (Derrida, 2007; Derrida, 2008). Teknoloji, hesaplanabilirlik ve geleceğe açıklık ilişkisi yine dikkate alınması gereken bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknikler ve arşiv bağıntısı ise son derece zengin bir diğer konu olarak belirlemektedir (Derrida ve Stiegler, 1996a; Derrida, 1995a; Derrida, 1967b). Bu noktada duruyoruz ve daha önce işaret ettiğimiz gibi tematik zenginliğe işaret etmek amacıyla gündeme getirdiğimiz bu listenin ucunu açık bırakıyoruz.

Bu makalede az önce andığımız kimi temalarla da ilişkilenen bir metinsel ağdan geçerek tele-teknolojiler, yapısöküm ve arşiv arasındaki bağıntıyı belirli bir güzergah içinde kavramayı deneyeceğiz. Bu güzergah dünyada teknolojilerle birlikte gerçekleşen dönüşümü değerlendirmeye yönelik bir kavrayış da sunmaktadır.

3. Yapısöküm ve Tele-teknolojiler

⁶ Örneğin Derrida şöyle demektedir: "Bana öyle geliyor ki düşünülebilir olanın bu saflaştırılması apaçık değildir" (Derrida ve Stiegler, 1996a: 149-150). Ayrıca bkz.: "Düşünce ve teknik arasındaki ayrımı (gizli, incelikli, yüce ya da inkar edilmiş olsa bile, bilhassa hiyerarşi kurucu bir eğilime sahip olduğu zaman) sorunsallaştırmakla başlamayan ve onunla boy ölçüşmekle ya da boy ölçüşmeye hazırlanmakla başlamamış olan bir yapısöküm yoktur" (Derrida, 1988: 109).

⁷ Örneğin bkz.: "Az ya da çok, her halükarda bir eleştiriden başka bir şey olan yapısöküm" (Derrida, 1998: 123). Ayrıca bkz.: Derrida, 1967a: 25, 113, 114, 227.

⁸ Örneğin bkz.: "Makede makinenin kendisine nazaran bir fazlalık vardır: hem düzeneğin [machination] sonucu hem de mekanik hesabı başarısızlığa uğratan şey" (Derrida ve Roudinesco, 2001a: 86).

Yapısökümün (déconstruction) teknolojiyle ve özel olarak da tele-teknolojilerle bağıntısına yönelmeden önce yapısöküm terimi hakkında bir değerlendirme sunmak uygun olur. Yapısökümün Jacques Derrida adı anıldığında akla gelen ilk terimlerden birisi olduğu kuşku götürmez. Terimin bir klişeye dönüşme riskine ve metinlerin tekilliğini her daim hesaba katma zorunluluğuna ilişkin olarak başta Derrida'nın kendisinden gelen kimi uyarılara karşın, yapısöküm teriminin ön plana çıkışının anlaşılır bir sebebi vardır: Derrida felsefe tarihiyle ve daha genel olarak da metinlerle yapısökücü (déconstructif) temaslar kurmaktadır. *Déconstruction* teriminin Türkçe'ye "yapısöküm", "yapıçözüm", "yapıbozum" , "yapıbozma" sözcükleriyle çevrildiğini görüyoruz. *Lettre à un ami japonais (Bir Japon Dosta Mektup)* metninde Derrida yapısökümün ne olduğundan çok ne olmadığını açıklarken yapısökümün (dekonstrüksiyon) imha anlamında bir destrüksiyon olmadığına işaret etmektedir (Derrida, 2003). Yapısöküm bir imhadan ziyade bir kompozisyonun, inşa olmuş bir tertibatın örgüsünü deşifre etmeye yönelmekte, bir metnin bastırılmış çoğul dinamiklerine geçit açarak tezlerin uyguladığı şiddeti açığa sermektedir. Filozofun *De la grammatologie (Gramatoloji Üzerine)* adlı eserinde karşılaştığımız bir tespite göre yapısöküm bir metne ait şu iki veçhe ile birlikte düşünülebilir: Bir metnin yazarı bir takım betimlemeler (déscriptions) yapmaktadır ve bir şey söylemek istemektedir (vouloir-dire). Yazar betimlemekte, takdim etmektedir ve ileri sürmek istediği, kanıtlamak istediği tez veya tezler vardır. Kuşkusuz söz konusu iki veçhe yazının hareketi içinde karmaşık bir biçimde birbiri içine geçmiş haldedir. Yapısökücü jest bu karmaşık örgünün içinde betimleme ve söylemek istenilen arasındaki mesafeyi, örtüşmezliği saptama iddiasındadır (Derrida, 1967a: 348). Bu saptama aynı zamanda bir metnin inşa edilirken kendi yapısöküm olanaklarını da eş zamanlı olarak oluşturduğunun tespitidir. Yapısöküm ikilik mantığını deşifre ederek ikilikleri muhafaza etme gayretiyle iç içe geçen illüzyonlara dikkat çekmekte; kadın-erkek, insan-hayvan, akıl-beden, doğal-yapay vb. ikilikleri sorunsallaştırırken, dolayısıyla da ikiliklerle çalışan bir metnin ekonomisini deşifre ederken az önce söz ettiğimiz mesafeden, makastan yararlanmaktadır. Derrida düşüncesinde dil hakkındaki belli bir kavrayış da bu çerçevede değerlendirilebilir: Bir yazar konuşmakta, yazmakta olduğu dilin mutlak anlamda hükümrani değildir. Dolayısıyla ifadelerini ortaya koyduğu dil sistemi kendisine rağmen, kendi hedef ve istikametlerinin ötesinde şeyler de söylemektedir (Derrida, 1967a: 227). Bu saptama betimleme ve söylenmek istenen arasındaki makasın kaçınılmazlığına ilişkin bir kavrayışla örtüşmektedir. Dil bir tele-tekniktir ancak basitçe hakimiyet altındaki bir vasıta değildir. Metin yazarın söylemeye niyetlendiklerinden fazlasını söylemektedir ve yazarın niyetlerine indirgenemez.

Yapısöküm bir metnin açmazlarını açığa sermektedir. Bir metin kavramlarla, öne çıkardığı değerlerle, tezlerle, pozisyon alışlarla, argümantatif zincirlerle örülüdür. Yapısöküm nihayetinde bu örgünün içinde iş görmektedir. Derrida'da yapısökümün bir virüse benzetildiğini de görürüz. Bir virüs nedir? Bir tekrar mekanizmasına düzensizlik getiren bir parazittir; metnin içinde ayrıcalıklı kılınmış kod üretme ve kod çözme mekanizmalarını sarsıntıya uğratmaktadır: Virüs "yazıyı, kaydı ve kaydın kodlanmasını (codage) ve kod çözümünü (décodage) kesintiye uğratan parazit" tir (Derrida, 2013: 21).

Yapısöküm bu sarsıntıyı üretmek için bizzat metnin kendi içindeki öğeleri harekete geçirmektedir.

Öte yandan yapısöküm terimi bizi doğallık izlenimi ve inşa karakteri hakkında bir değerlendirmeye de çağırılmaktadır. Yapısöküm tarihsel olarak kurulmuş olduğu halde doğallık görünümüne bürünmüş unsurların inşa karakterlerini farketmeye yönelik bir hamle içerir. Doğal oldukları varsayılan yerleşik yapıların, kurumların, tutumların ve olgular adı verilen şeylerin hiç de doğal olmadıklarını bize hatırlatır. Doğal kabul edilen şeyin aslında hangi yolla inşa olduğuna dair kaydın açığa çıkarılması söz konusudur. Bu anlamda yapısökümün bir arşivi çalıştırdığı ya da arşiv üzerine bir çalışma olduğunu ileri sürebiliriz (Ertuğrul, 2023). Bir doğallaştırma eğiliminin sarsıntıya uğratılması bir arşiv çalışması olarak okunabilir. Yapısöküm şeylerin ezeli, ebedi ve doğal olmadığını hatırlatır.

Yapısöküm metinlerde iş başındadır. Ancak ilave etmek gerekir ki her şey metinsel bir karakter taşır. Her şey unsurlardan oluşmakta, unsurların bir araya gelişiyle şekillenmektedir. Nihayetinde bir terkip söz konusudur. Metin (texte) sözcüğü dokuma, kumaş (texture) anlamlarını da hemen akla getirir. Bir metin bir örgüdür. Yapısöküm bir metnin (texte), bir dokumanın (texture) ipliklerini sökerken o örgünün yapısını açığa sermeye yönelir. Bu işlem metinlerin inşasında hüküm süren ikilikleri, hiyerarşik dizilimleri, iç gerilimleri deşifre eder ve bastırılmış, ikincil kılınmış terimleri görünür kılar. Yapısöküm bir metnin bizzat kendi tezlerini değerli kılmak için uyguladığı şiddetin farkına varmaya yönelik bir çağrıdır. Derrida'ya göre yazının logosantrik bastırılması gayreti felsefe tarihinde baskın bir tutumdur. Ancak bu başarıya ulaşamamış bir bastırma çalışması olup yapısöküm bu çalışmayı saptamaktadır.

Öte yandan yapısökümün 20. yüzyılda ortaya çıkmamış olduğunu da not etmek gerekir; yapısöküm felsefe tarihinde zaten çoktan iş başındadır (Derrida, 2011: 114). Ancak yalnızca felsefe tarihinde değil genel olarak tarihte de iş başındadır. Bu çerçevede öncelikle Derrida düşüncesinde metin kavramının dar anlamıyla yazılı metnin ötesine geçtiğini vurgulamak uygun olur. Yazıyı genel bir kayıt manasında düşündüğüne göre, Derrida'nın metin kavrayışını da daha geniş bir düzlemde değerlendirmek gerekir. Muhtelif kompozisyonlar olarak toplumsal kurumlar, aile kurumu, devlet yapılanması ve nihayetinde her türlü örgü yazılı metin gibi birer metindir. Yapısöküm felsefe tarihiyle sınırlı kalmaksızın genel çerçevede tarihte de vuku bulmaktadır. Tarih yapıların kuruluşuna ve parçalanışına, mevcut ilişkilerin, dünyada olma usüllerinin dönüşümüne sahne olmaktadır. Vereceğimiz alıntı bu çerçevede değerlendirilebilir: "Batı söyleminde, verili bir andaki söylemsel kuralların görece tutarlı bütünü olarak 'yapısöküm' adı verilen şey, yalnızca bir semptomdur: tarih adı verilen şeyin içinde (jeopolitik sarsıntılar bütünü, 1917 devrimi, iki dünya savaşı, psikanaliz, Üçüncü Dünya, tekno-ekonomik-bilimsel ve askeri dönüşümler, vb.) iş başında olan yapısökümün bir etkisi. Tüm bunlar, dünyanın kendine özdeş olmayan ve açık olan bu totalitesi, yapısökümdür. Bu, eylem halindeki ya da iş başındaki yapısökümdür" (Derrida, 2011: 113-114).

Yapısökümün toplumda da iş başında olduğu saptamasıyla karşılaşılıyor. Böylelikle yapısöküm ve teknoloji arasındaki bağıntıyı değerlendirebileceğimiz bir bölgeye ulaşıyoruz. Derrida teknolojilerin yapısökücü bir karakter taşıyabildiklerine dikkat çekmektedir. Çok sayıda metninde, gerçekleştirdiği konferanslarda içinde bulunduğu çağın teknolojik dönüşümlerini vurgulayan düşünür yeni teknikler ve teknolojiler sayesinde yeni bir yaşamın açılabilirliğini unutmamamız gerektiğini hatırlatmaktadır. Tekniklerin açtığı yeni olanakların metafizik geleneklerin kimi ikiliklerini tarihsel kuruluşları ve stabiliteleriyle birlikte sarsma gücü taşıdıklarını belirtmek gerekir. Öte yandan Derrida yeni teknolojilerin bu teknolojiler üzerine düşünmeye yönelen teknoloji felsefelerinin kendilerini de dönüştürdüğünü hatırlatmaktadır. Teknoloji basitçe felsefenin konusu olmanın ötesinde felsefe üzerinde de dönüştürücü bir etkiye sahiptir: “Öncelikle kabul etmek gerekir ki bu dönüşümler oldukları haliyle onto-teolojik sistemleri ya da teknik felsefelerini sarsıntıya uğratmaktadır” (Derrida, 1993b: 119-120). Metinler olarak yerleşik yapıların, ilişki biçimlerinin, kavrayış biçimlerinin, bireysel ve toplumsal (ki onları ayırmak sanıldığından da zordur) inşaların sökülmesi ve yeniden şekillenmesi anlamında teknolojiler yapısökücü bir karaktere sahiptir. Şimdi bu çerçevede Derrida’nın kimi saptamalarını örnek niteliğinde dikkate sunacağız.

Derrida dünya adını verdiğimiz şeyin başına ciddi olaylar geldiğini vurgulamaktadır. Yeni iletişim, enformasyon, arşivleme teknikleri kamusal alanı dönüşüme uğratmakta; virtüalizasyon ve yersizleştirme çalışma olgusunu dönüştürmektedir (Derrida, 2001b: 57). Yeni teknolojiler stabiliteleri yıkmakta, doğallaşmış inşaları sarsmaktadır. Yeni teknolojiler “yerleri yerinden ediyor (yerlerin yerini değiştiriyor; *déplace les lieux*): sınır artık sınır değil, görüntüler gümrüklerden geçiyor, politik ve yerel olan arasındaki ilişki, topolitik bir şekilde yerinden çıkıyor” (Derrida ve Stiegler, 1996a: 68). Siberuzamda ya da siber dünyada, iletişim, tartışma, yayınlama, arşivleme uzamının yersizleştirici bir virtüalizasyonu söz konusudur. Derrida’ya göre virtüalizasyon yeni bir olay olmamakla birlikte siber dünyada yeni formlar almaktadır: “[...] bir izin varolduğu andan itibaren, virtüalizasyon iş başındadır; işte yapısökümün abc’si. Yeni olan, böyle bir hayaletselleştirici virtüalitenin, niceliksel olarak, ritmindeki hızlanma, genişliği ve kapitalizasyon güçleridir” (Derrida, 2001b: 25). Bu virtüalizasyon çalışmanın yapısını, politikayı, yurttaşlık ve sınır kavramlarını derinden etkilemektedir: “Teleteknolojilerin, siber-uzamın, ‘virtüel’in yeni topolojisinin hızlanan gelişiminin ürettiği şey, bir yerin (*territoire*) aktüalitesiyle bağlantıları içinde geleneksel ve baskın Devlet ve yurttaş (dolayısıyla ‘politika’) kavramlarımızın pratik bir yapısökümüdür” (Derrida ve Stiegler, 1996a: 45). Görüldüğü gibi tele-teknolojilerin pratik bir yapısöküme yol açtıkları iddia edilmektedir.

Paylaşmak istediğim bir diğer saptama dokunma deneyimi çerçevesinde gündeme gelmektedir. Yeni “dokunsal” teknolojilerin dokunma, virtüel ve aktüel hakkındaki kimi geleneksel düşünceleri sarstığını Derrida şöyle vurgulamaktadır: “Dokunmanın virtüalizasyona direnç gösterdiğine inanmak yönünde kendiliğinden bir eğilimimiz var. [...] Aslında dokunmanın virtüalize olmadığına nasıl inanabiliriz ki? Ve orada ‘teknğin bir kökeni’ gibi bir şey olduğu nasıl görmezden gelinebilir? Bir kanıt getirmek için değil ama yalnızca bir gösterge olarak Kaliforniya’da bir Dokunsal Müze’nin varolduğuna

işaret edelim. Los Angeles'ta, Güney Kaliforniya Üniversitesi'nin Bütünleşik Medya Sistemleri Merkezi bir Web sitesini amatörlerin kullanımına sunuyor ki bu site üzerinde uzaktan dokunma, 'remote touching' deneyimleri, sanat yapıtlarına 'gerçekçi' 'dokunma' duyuları mümkündür" (Derrida, 2000: 337). Verilen örnekte bir sanat eserine ilişkin olarak yeni bir uzaktan dokunma deneyiminin varlığına dikkat çekilmektedir. İşaret edilen olay bize bir şey söylemektedir: Bir teknolojik yenilik sanat eserleriyle karşılaşmanın olanaklarında bir dönüşüme yol açabilmektedir. Teknolojinin ürettiği yapısökücü etki normal ya da doğal olarak adlandırılan alışıldık ilişki biçimlerinin farklılaşması yönünde bir imkan oluşturmaktadır. Bu örnek özelinde söylenecek olursa, sanat eseri bir tele-teknoloji vasıtasıyla bir dokunsal deneyime konu olabilmektedir.

Teknolojilerin yapısökücü etkileri üzerine paylaşmak istediğim bir başka örnek ise dünyadaki farklı görüntülerin tele-teknolojiler yoluyla yayılmasının yarattığı sonuçlar hakkındadır. Tele-teknolojilerin yapısökücü etkilerinden birisi halklar için ülkeler ve dolayısıyla yaşam biçimleri arasında bir karşılaştırmayı mümkün kılmakla ilgilidir. Tele-teknolojiler çok farklı yaşam biçimlerini erişilebilir kılmak suretiyle yeni yaşam olanakları açabilmektedir: "Biliyoruz ki yeni usüllere göre arşivlenebilen yeniden üretim tekniklerinin, televizyon imajlarının, müzik ve filmlerin, söylemlerin [...] ve bilhassa da bu söylem ve imajları üretenlerin imajlarının nihayetinde karşı konulamaz olan dolaşımı (sirkülasyonu) olmaksızın, sosyo-politik modeller, halkların gündelik yaşamına ilişkin sahneler, 'maddi kültür' adı verilen şeye ilişkin şemalar az çok kendiliğinden gerçekleşen bu karşılaştırmalı analize imkan veremezdi ki bu analiz kimi halklar için kendi yaşam biçimlerini katlanılmaz hale getirmektedir [...]" (Derrida, 1995b: 34). Kendi yaşam biçimlerini karşılaştırma yoluyla katlanılmaz bulmaları ise başka bir yaşam talebiyle ilişkilenebilir. Söylem ve imajların dolaşımı toplumlara kendi yaşamlarını başkalarıyla karşılaştırma imkanı vermektedir. Dolayısıyla da başka bir yaşamı düşünme ve isteme olanağı sunmaktadır.

Ulaştığımız bu aşamada tele-teknolojiler terimine teknolojilerin yapısökücü karakterine dair bu arka plan üzerinden yakından bakmak uygun olacaktır. Tele-teknolojileri Derrida'nın yapıtından hareketle düşünmek bakımından Derrida ve Stiegler arasında gerçekleşen bir söyleşinin kitaplaşmış hali olan *Échographies de la télévision* (Derrida ve Stiegler, 1996a) zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Kuşkusuz tele-teknolojiler meselesinin genel olarak Derrida külliyatının zengin kavramsalar ağıyla ilişkilendiğini de belirtmek gerekir. Derrida'da, tele-teknolojiler sözcüğü bir yandan medya adını verdiğimiz şeyi; telgraf, telefon, radyo, televizyon, internet vb. iletişim araçlarını kuşatır. Öte yandan Derrida'nın tele-teknoloji kavrayışı alışıldık medya ya da telekomünikasyon belirlenimlerini aşmaktadır. Tele-teknik kavramını farkın/ertelemenin (différance) hareketi ile birlikte değerlendirmek mümkündür. Bu türden bir hamle, "tele-teknolojilerin ontolojisi" gibi bir adlandırma için belli bir çekinceyi korusak bile onların hem ilaç hem zehir karakteri taşıyan eklentisel/ikamesel tekno-grafisinden bahsetme olanağını açmaktadır. Derrida'nın tele-teknoloji kavrayışı "araç olarak medya" kavrayışının ötesine geçmeye imkan verir. Tele-teknik kavramını sadece halihazırda verili bir anlamı taşıyan vasıtalar ya da dolayimler çerçevesinde düşünmek yetersiz

olacaktır, çünkü anlam her zaman ve kaçınılmaz olarak zaten bir taşımada ve bir dolayımında kurulmaktadır. Bir telefon ya da internet bağlantısı söz konusu olmadığında dahi “doğrudan” adı verilen bir yaşam deneyiminin içinde ya da algıda da tele-teknikler zaten iş başındadır. Bu saptamaya ilişkin bir veçheyi Derrida fotoğrafla bağıntı içinde şöyle gündeme getirmektedir: “Algıda daima seçme, pozlandırma süresi, filtreleme, fotoğraf tabı işlemleri vardır; psişik aygıt bir kayıt ve fotografik arşiv aygıtı gibi ya da olarak [like, or as] işler” (Derrida, 2010a: 15).

Derrida düşüncesinde, tele-teknolojiler bahsinin bizi bir yazı kavrayışına gönderdiğini görürüz. Bir yandan güncel tele-teknolojiler yeni kayıt ve ortak-kayıt modaliteleri olmak bakımından Derrida'nın genel yazı düşüncesiyle ilişkilendirilir. Öte yandan dar anlamıyla yazı da nihayetinde bir tele-tekniktir. Genel bir yazı-kayıt kavrayışı ekseninde “tele” sözcüğü Derrida düşüncesindeki mesafelenme ve mutlak özdeşliğin yokluğu bahsiyle de buluşmaktadır.

Derrida'nın yazı düşüncesi mutlak mevcudiyetin ve özdeşliğin imkansızlığına bağlı olarak yasamanın (vivre) kaçınılmaz bir biçimde yaşamda-kalmak (survivre) şeklinde değerlendirilmesini olanaklı kılmaktadır. Canlı benin (moi vivant) dışı açık karakteri onun daima ilaveler/ikameler, protezler edinmesini ve teknikler vasıtasıyla bir farklılaşma içinde yaşamasını gerekli kılar. Canlı ben ilaç/zehir çifte etkileri üreten ilavelere/ikamelere kaçınılmaz olarak başvurur. Bizim yorumumuz farkın/ertelemenin (différance) arke-tekniğe olarak değerlendirilebileceği yönündedir. Farkın/ertelemenin hareketini ise ilavesel/ikamesel karakterdeki bir ilaç/zehir grafiği olarak düşünmeyi öneriyoruz. Canlı ben farksal/ertelemeseli bir yazıdır ve daima kendisini önceleyen bir kayıtlar ağı içinde varolmaktadır. Bu yazı-ben, daima kendisinden daha önce varolan, kurulmuş olan kayıtlar vasıtasıyla varolmakta ve bununla birlikte geleceğe bir açıklık taşımaktadır. Kendisini korumak için protezlere, dolayımına, tekniklere başvuran insan kendisini kaçınılmaz olarak yeni tehlikelere de açık bırakmaktadır: “Canlı ben otoimmündür, bunu bilmek istememektedir. Yaşamını korumak için, kendisini birlik halinde canlı ben olarak kurmak için, kendisiyle aynı olarak ilişkilenecek için, ötekini içeriye kabul etmeye zorunlulukla teslim olur [...], dolayısıyla görünürde ben-olmayana, düşmana, karşıt olana, hasıma yönelik olan immün savunmaları hem kendisi için hem de kendisine karşı yöneltmek zorundadır” (Derrida, 1993a, 224). Getirdikleri yeni kayıt ve arşiv usülleriyle yeni tele-teknolojiler hem *pharmakon* karakteri taşımaktadır hem de *ilavesel/ikamesel* niteliktedir. İnternet, telefon, mobil cihazlar, televizyon vb. tele-teknolojiler varlıklar çokluğunun birbirine örüldüğü büyük bir kayıt alanı oluşturmaktadır.

4. Arşiv ve Tele-teknolojiler

İnsan teknik dolayımın vasıtasıyla dünyadadır. Dolayımın dönüşümüyle birlikte insanın dünya deneyimi de dönüşmektedir. Yeni tekniklerin dolayımıyla dünyayla ilişkilenen insanın dünyadan geçişi de artık eskisiyle aynı geçiş değildir. İşte bu noktada bir yapısöküm iş başındadır. Şimdi bu dönüşüm vurgusuyla birlikte arşiv meselesini devreye sokmak istiyoruz. Bu çerçevede hedeflerimizden birisi arşiv teknolojilerindeki

dönüşüme dünyada olma biçimlerimizdeki bir dönüşümün eşlik ettiğine dikkat çekmektedir.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki arşiv üzerine Derrida ile birlikte düşünmek büyük bir serüvene kalkışmaktır. Sahip olduğu bir mektubu dahi yaktığı için kabuslar gören, hemen her yazışmayı ve üniversitedeki odasının kapısına yapıştırılmış notları dahi saklayan bir arşiv tutkununun kendi arşiviyle ilişkisi, yapısökümün bir arşiv çalışması olarak okunması, *Mal d'Archive* (Derrida, 1995a) ve başkaca metinlerdeki bahisler ile Derrida'da arşiv konusu muazzam ve göz kamaştırıcı bir zenginlik arzeder. Biz burada, bir makalenin sınırları çerçevesinde, soruşturma güzergahımıza uygun olarak arşiv ve teknoloji arasındaki belli bir ilgiyi takip etmekle yetineceğiz.

Derrida bir yazı düşünürü olduğu kadar bir arşiv düşünürüdür. Düşünür her canlının iz (trace) bıraktığını vurguladıktan sonra iz ve arşiv arasındaki farka işaret eder. İzler bir kapitalizasyon gücü tarafından kendine mal edilip organize edildiğinde arşiv ortaya çıkmaktadır: “[...] iz olmadan arşiv yoktur, fakat tüm izler arşiv değildir zira arşiv yalnızca izi değil ama izin politik olarak kontrol altında, temellük edilmiş, kontrol edilmiş, organize edilmiş olmasını da gerektirir. İz olarak tanınmış anıtsal izler üzerinde kapitalizasyon gücü ya da monopol gücü, neredeyse-monopol gücü, bir araya getirme gücü olmaksızın arşiv yoktur” (Derrida, 2013: 113-114). Öyleyse arşiv denilen şey bir takım izlerin yeniden erişilebilir kılınmasıyla ilgilidir. Bir arşivin inşası tasnifleme, seçme, eleme, bir yerde toplama işlemleriyle gerçekleşir. Bu işlemleri bir hedef doğrultusunda, belirli prensipler uyarınca gerçekleştiren karar vericiler de söz konusudur (Derrida, 1995a). Günümüz dünyasında yaşam akışlarını kayda geçiren muazzam dijital arşivler üzerinde etki sahibi olan hegemonik güçleri ve karar vericileri hesaba katmak özel bir önem taşımaktadır.

Arşiv konusu hakkında kritik önemde bir saptamaya yönelmek üzere bir soruyla ilerleyelim. Arşivlemenin işlevi nedir? Mesela verili bir içeriğin stoklanması mıdır? Derrida'nın arşiv hakkındaki değerlendirmeleri bu türden bir soru için dikkat çekici bir cevap sunmaktadır: Bir arşivleme tekniği basitçe varolan şeyi arşive almakla kalmaz. Başka bir şey daha yapar. Arşivleme teknikleri bir şeyi arşivlenebilir hale getirmektedir, dolayısıyla neyin arşivlenebilir olduğunu da eş-belirlemektedir: “Baskı (impression), yazı, protez ya da genel olarak hypomnezik teknik olarak arşiv, yalnızca arşivlenebilir geçmiş bir içeriğin muhafaza ve stoklama yeri değildir” (Derrida, 1995a: 34). Arşivin olay yaratmayla ilgisini düşünmek bu bakımdan açıklayıcı olabilir. *Échographies de la télévision*'da Derrida, Rodney King olayını hatırlatmaktadır. ABD'de polis şiddetine maruz kalmış olan siyah bir vatandaşı bir amatör kameraman kayda almıştır. Derrida bu kamera kaydı olmasaydı ve bu kayıttaki görüntüler yayılmasaydı, bu olayın bir *olay* haline gelemeyeceğine dikkat çeker. *Sıradan bir olay, adi bir vaka* olarak geçilip gidilecek bir şey, bir arşiv tekniği sayesinde bir *olaya* dönüşmüştür (Derrida ve Stiegler, 1996a: 103-104).⁹ Arşivleme aynı zamanda bir olayı yaratmayla ilgilidir. Arşivleme dediğimiz

⁹ Rodney King olayının Derrida tarafından *Copy, Archive, Signature* adlı eserde de aynı eksenle anıldığını belirtelim (Derrida, 2010a: 44-45).

şey olayın anlamına ilişkin yaratıcı, katılımcı bir etkiye sahiptir. Arşivlenmiş bir olay, arşivlenmiş bir olay olmak itibarıyla kendi özgün etkilerini içermektedir. Derrida'nın 11 Eylül üzerine metninde, olayın büyüklüğüne ilişkin etkide imajların medya mekanizması içinde dolaşımının rolünü dikkate sunduğunu da işte bu çerçevede hatırlatabiliriz. 11 Eylül vakasının küçük bir olay olduğunu düşünmemektedir kuşkusuz ama olayın büyüklüğüne ilişkin izlenimde tele-teknolojik tertibatın kurucu rolüne dikkat çekmektedir (Derrida, 2004: 134).

Arşivleyici tertibatı basit bir kopyalama mekanizması olarak göremeyiz: "arşivleyen (archivante) arşivin teknik yapısı arşivlenebilir içeriğin yapısını da, bizzat ortaya çıkışında ve gelecekle ilişkisi içinde, belirler" (Derrida, 1995a: 34). Arşiv aygıtının yapısı, arşivleme biçim ve kapasitesi arşivlenecek olan şeyi de belirlemektedir. Bu temel saptama üzerinden günümüz teknolojilerinin belli bir veçhesini değerlendirmek mümkündür: Bugün bir arşivleme aygıtı olarak fotoğraf-video-ses kaydetme kapasitesine sahip akıllı telefonların taşıdığı söz konusu kayıt olanaklarının, varoluşu güçlü bir etkiyle kaydedilebilirlik imkanı üzerinden yeniden yapılandırıldığını görüyoruz. Şu ifade bu eksende değerlendirilebilir: "Arşivleme olayı kaydettiği kadar üretiyor da" (Derrida, 1995a: 34). Buna ilaveten kaydedilmiş olayın artık kaydedilmiş bir olay olduğunu ve olayın kaydedilmemiş haliyle aynı şey olmadığını da eklemek mümkündür. Teknik kayıt tertibatı içinde yeniden beliren olay varsayılabileceği gibi tertibatın dışındaki olayla aynı değildir. Dolayısıyla da olay basitçe yeniden belirmemiştir, ancak yeni bir belirme söz konusudur. Doğrusu bir başka bakımdan da basit bir kopya söz konusu değildir: "Bir arşiv kalacaktır; arşivi olduğu şey ortadan kaybolmuşken o hayatta kalacaktır - normal bir olgu - ancak bu durumda arşiv basitçe başka bir şimdinin kopyası, yeniden üretimi ya da damgası olmayacaktır" (Derrida, 2010a: 2-3).

Arşivlemeyi gerçekleştirdiğimiz teknik yapının neyi arşivleyeceğimizi belirlediğine işaret etmiştik. Günümüzde aynı zamanda arşivleme aygıtları olan muazzam kayıt kapasitelerine sahip akıllı telefonları, maliyet ve işlem zahmetleri hesaba katıldığında sınırlı kayda izin veren eski fotoğraf makineleriyle karşılaştırdığımızda, "Neyin fotoğrafı çekilebilir?", "Arşivlenebilecek içerik nedir?" sorularına verilebilecek cevapların radikal olarak değiştiğini görüyoruz. Son derece sınırlı bir kayıt olanağı her yemek yediğinizde fotoğraf çekmenize müsaade etmez. Ancak bu sınırlılık radikal olarak farklılaştığında kayda alınabilecek olan şeylere ilişkin perspektif de dönüşüme uğramaktadır. Arşivleme kapasitesi ve yapısıyla bir arşivleme aygıtının sunduğu olanak arşivlenebilecek içeriği bu bakımdan belirlemiş olmaktadır. Günümüzde varoluşu arşivlenebilirlik zemini üzerinden tecrübe ediyoruz. Bugün muazzam ölçeklerde oto-biyo-fotografiler üretiyoruz. Kayıt, arşiv tertibatları tarafından, bir başka deyişle şimdii ve mevcut olanı hayaletsel olarak ölümsüz kılma olanağı tarafından mümkün kılınan arşiv-anıtlar aynı zamanda kişilerin kendi yokluklarıyla sürekli bir karşılaşma alanı açmaktadır. Burada izlerin arşivlere dönüşmesine eşlik eden bir cenaze merasimi havası

da sezilebilir. Çünkü nihayetinde hatıralar şatosu yitip giden anlardan teşekkür etmektedir.

Arşiv tertibatları dünyada oluşumuzun tam olarak kendisini dönüşüme uğratmaktadır. Varoluş kaydedilebilirlik, yeniden ulaşılabilirlik, transfer edilebilirlik yük ve imkânları ile tecrübe edilmektedir. Teknik aygıt arşivlenecek içeriği radikal bir dönüşüme uğrattırırken tecrübenin kendisini de farklılaştırmış olmaktadır. Öte yandan kendi geçmişimizle kurduğumuz ilişkinin bu topyekün arşiv üretim çağında bir başka çağdakinden ne ölçüde farklılaşmış olduğu da cevaplanmayı bekleyen bir sorudur. Dünyada olma biçimimize ilişkin bir kavrayış çabası içindeyse arşiv meselesi sorular arasında herhangi bir soru olmanın ötesinde, bu çabanın merkezinde yer almayı hak etmektedir. Arşivleme biçimindeki dönüşümün, yaşama biçiminde bir dönüşüme yol açtığı Derrida tarafından şu şekilde vurgulanmaktadır: “Artık aynı biçimde arşivlenmeyen şeyi artık aynı biçimde yaşamıyoruz. Arşivlenebilir anlam arşivleyen yapı tarafından eş-belirlenmeye bırakıyor kendisini, hem aynı zamanda hem de önceden” (Derrida, 1995a: 37).

Échographies de la télévision adlı yapıtta arşivleme tekniklerindeki dönüşüme ilişkin olarak bir başka saptama da karşımıza çıkmaktadır. Derrida'nın vurguladığı husus, modern arşiv teknolojilerinin geçmişe nazaran asıllara çok daha sadık bir iz röprodüksiyonuna olanak verdikleridir (Derrida ve Stiegler, 1996a: 102). Artık yalnızca bırakılan iz kaydedilmemekte, izin üretilme anı da kayda alınabilmektedir. Örneğin bir kişinin söylediği şarkı hem görsel hem de işitsel olarak kaydedildiğinde, onun şarkıyı söylerkenki jestlerini, mimiğini, görüntülerini ve elbette ses tonunu yakalamak söz konusudur. Oysa bir ses-görüntü arşivleme teknik imkânının henüz var olmadığı bir çağda şarkıcıdan yayılan izin bu türden bir kaydı da mümkün değildir. Bir iz, üretilme anındakine daha benzer bir biçimde kayda geçirilebilmektedir. Kuşkusuz en iyi arşiv teknolojilerinde bile kişinin kendisini canlı bir biçimde yeniden üreterek tekrar karşımıza koyamayız, bununla birlikte söz konusu izi bırakan kişiyi iz bırakma sürecindeki haline daha uygun şekilde görebilmekte ve işitebilmekteyiz.

Bu çerçevede ifade etmenin uygun olacağı bir başka husus, aslına sadakat olanağını veren arşiv teknolojilerinin manipülasyon olanağını da aynı güçle mümkün kıldığıdır. Derrida sözcüğü anmasa bile *pharmakon* etkisini bir kez daha hatırlayacağımız bir saptama sunmaktadır: “Bugün sahip olduğumuz arşivleme araçlarının iki ucu keskindir: bir yandan, bize ‘olmuş olduğu haliyle şimdinin/mevcut olanın’ yeniden üretimini her zamankinden daha ‘otantik biçimde’, daha sadık biçimde verebilirler; fakat öte yandan, aynı şekilde, bu aynı güç sayesinde, bize sentez görüntülerini manipüle etme, kesme, yeniden oluşturma, üretme, vb. bakımından daha rafine olanaklar sunmaktadırlar. [...] Bu otantiklik değeri hem teknik tarafından mümkün kılınmaktadır hem de onun tarafından tehdit edilmektedir, birbirinden ayrılmaz bir biçimde” (Derrida ve Stiegler, 1996a: 110-111). Böylelikle tekniğin *pharmakografik* karakteriyle bir kez daha karşılaşırız. Teknikler bu çifte veçheye sahiptir.

Arşivleyen teknik yapının ve kapasitenin bir olayın inşasına etkisi çerçevesinde bir başka örnek için André Bazin'e başvuracağız. André Bazin *Qu'est-ce que le cinéma ? (Sinema nedir?)* adlı yapıtında son derece üzücü bir vakayı anmaktadır (Bazin, 1969). Henry François Reichelt adında bir Fransız terzi, 1912 yılında Eyfel Kulesi'nden paraşüt adına layık olmayan bir paraşütle atlamayı denemiştir. Reichelt'in kim olduğunu araştırdığımızda daha önce de bu tip girişimlerde bulunduğunu görüyoruz. Kendisine bir yarasa görüntüsü veren, aslında hiç de ikna edici görünmeyen, kendi diktiği bol bir kıyafeti giymiş olan bu kişi Eyfel Kulesi'nden atlayıp yere inebileceğini ummaktadır. Olaya ilişkin bir video kaydı mevcuttur. Bazin kameranın -dolayısıyla da bir hareketli görüntü arşivleme tekniğinin- bu olaydaki rolüne dikkat çekmektedir. Bazin'e göre kamera karşısındaki terzi bir an için atlamak konusunda tereddüt içeren bir görüntü verir. Sanki korkmuş ve girdiği bahsin ne derece çılginca olduğunu farketmiş gibidir. Video kaydı YouTube üzerinde ulaşılabilir durumda. İzlediğimizde gerçekten de böyle bir an söz konusuymuş gibi bir izlenime kapılıyoruz. Acaba kamera karşısında olmasaydı terzi atlamaktan vazgeçer miydi? Bu soruyu sorabiliriz çünkü bir an için şüpheye düşmüş gibi görünüyor, kamerayla göz göze geliyor ve atlıyor. Terzi yumuşak bir inişi mümkün kılmayan kıyafetiyle yere çakılıyor, hayatını kaybediyor. Kendisini kaydeden kamera karşısında atlamayı seçiyor. Kamera olmasaydı belki vazgeçebilirdi. Birbiriyle buluşan iki olanak aklımıza gelebilir: Tarihe bir korkak olarak geçme ihtimalini göğüsleyemeyip cesaretini toplayarak atlamış olabileceği gibi bu kayıt olanağını kaçırmak istemediği için de atlamış olabilir. Şu değerlendirmeyi yapabiliriz: Bu arşivleyici aparatın kendisi, bu arşivlenebilme olanağının kendisi tutumu etkiliyor.

Arşivlenebilir olmak dünyayla kurduğumuz ilişkiyi dönüştürüyor, davranışlarımızı belirliyor. Arşivleyen teknolojilerdeki dönüşümün dünyada olma biçimini ve yaşam deneyiminin kendisini başkalaşıma uğrattığı saptaması çerçevesinde başka bir bahsi gündeme getirmek de uygundur. Derrida kendi çağının arşiv teknolojilerinin dönüştürücü etkilerini vurgularken e-mail'i de anmaktadır. E-mail yalnızca özel ve kamusal alanı dönüştürmekle kalmamakta, ayrıca "özel" ve "kamusal" arasındaki yerleşik sınırları da dönüşüme uğratmaktadır. Derrida e-mail'i hukuki ve politik transformasyonlara yol açması beklenebilecek bir teknik olarak değerlendirmektedir: "Bu yalnızca sözcüğün yaygın ve sınırlı anlamında bir teknik değildir: Yeni bir ritimle, neredeyse anlık biçimde, arşivi bu üretme, basma, muhafaza etme ve yıkma olanağına hukuki ve dolayısıyla politik transformasyonların eşlik etmemesi mümkün değildir. Bunlar, hiç değilse, mülkiyet hakkını, yayınlama ve yeniden üretme hakkını etkiler" (Derrida, 1995a: 35).

Arşivleme teknolojilerindeki dönüşümün psişik tertibat üzerindeki etkisi meselesi de gündeme getirilmeyi fazlasıyla hak etmektedir. Freud psişik tertibatı açıklamak için *Wunderblock* adlı bir tür yazboz tahtasını model olarak sunmuştur (Freud, 1961). Derrida Freud 20. Yüzyılda yaşasaydı ve psişik tertibatın modeli olarak bilgisayarı alsaydı sonucun ne olacağını sorar. Ancak bu soruya soruşturmamız açısından önemli bir ekleme yaptığını da görürüz. *Wunderblock* ve bilgisayarın aynı psişik tertibatı açıklamak için başvurulacak modeller olduğuna çok da emin olmamak gerekir, zira yeni tele-teknolojilerin psişik tertibatın bizzat kendisi üzerindeki dönüştürücü etkilerini de

hesaba katmamız zaruridir: “Zira yürürlükteki altüst oluşlar bizzat psişik aygıtın yapılarını etkiliyorsa, örneğin uzamsal mimarileri içinde ve hız ekonomileri içinde, aralıklanma ve zamansallaşma isleyişleri içinde, artık temsilde, modelin temsili değerinde basit bir sürekli gelişim söz konusu olmayacaktır, ancak tümüyle başka bir mantık söz konusu olacaktır” (Derrida, 1995a: 32).

Teknolojilerle birlikte farklı ölçeklerde etkilere sahip olan ve değerlendirilmeyi bekleyen dönüşümler karşımıza çıkar. Heidegger’in el yazısı bir mektubun ve daktiloda yazılmış bir mektubun alınışındaki tarihsel dönüşüme ilişkin saptaması da bu çerçevede hatırlatılabilir. Derrida Heidegger’in yaptığı saptamayı şöyle dikkatimize sunmaktadır: “Heidegger şöyle yazmaktadır: ‘Daktilonun ilk kez ortaya çıktığı dönemde, bu makinede yazılan bir mektup hala görgü kurallarının ihlali anlamına geliyordu. Bugün elle yazılmış bir mektup modası geçmiş ve istenmeyen bir şeydir; hızlı okumayı aksatmaktadır.’” (Derrida, 2010a: 24). Derrida alıntının hemen ardından parantez içinde şu eklemeyi yapmaktadır: “Bir nezaket tarihi. Her nezaket tarihi bir teknoloji tarihidir ve her şeyden önce de bir ritüalizasyon olan teknoloji tarihidir. Nezaket hakkında söylenenler işareten ve kişinin kullandığı dilden başlayarak, genel olarak kültür için de geçerlidir” (Derrida, 2010a: 24).

Teknolojilerin yapısökücü ve dönüştürücü gücüne ilişkin örnekler kuşkusuz çoğaltılabilir. Bununla birlikte makalenin sınırlarını gözeterek bir yerde durmalıyız. Bu noktada, şimdiye kadar açtığımız hatlar üzerinden bir genel değerlendirme yapmak uygun olur: Derrida külliyatı bize genel olarak teknik üzerine bir kavrayış olanağı sunmaktadır. Bu kavrayışa göre teknikler basitçe kullandığımız araçlar olarak düşünülemez. İnsan yaşamı daima dolayımmlarla ve ilavelerle örülüdür. Dolayısıyla bu dolayımmlardaki dönüşümlerle birlikte o yaşamın kendisi de dönüşmektedir. Dünyada olma modalitesinin kendisi dönüşmektedir. *Séminaire La bête et le souverain Volume II*’de Derrida insanın dünyadan geçerken kendisine özdeş kalan bir aks gibi düşünülmemeyeceğini hatırlatır. Bir tekerlek örneği vermektedir ve insan yaşamının sabit bir eksen etrafında yuvarlanarak dünyadan geçerken kendisine özdeş kalan bir şey olmadığını vurgulamaktadır (Derrida, 2010b: 119-120). Bir adım atarak şunu söylemek uygun olur: İnsan dünyadan geçen sabit şey olmanın ötesinde dünyadan geçişin tam olarak kendisidir. Dünyadan geçiş ise dolayımmlar içinde bir geçiştir. Öyleyse teknikler/teknolojiler de dolayımmlar olarak bu geçişin bileşenleridir. Tekniklerin/teknolojilerin dönüşümüyle birlikte dünyada olma usüllerinin kendisi dönüşmektedir.

5. Açılan ve Kapanan Yollar: Sağaltım ve Zehirleme

Arşiv teknolojileriyle iç içe geçmiş olan yeni tele-teknolojilerin transformatör, dönüştürücü, yapısökücü bir etkiye sahip olduklarını belirttik. Bu dönüşümler olumlu veçheler taşıyabileceği gibi riskler de barındırır. Mesela Derrida onların toplumlar üzerinde daha rafine denetim mekanizmalarına izin verdiklerini de belirtmektedir (Derrida, 1997).

Derrida Hobbes okumasında yapay bir inşa olarak, bir artefakt, bir robot olarak devletin protetik karakterine dikkat çekmektedir. Bugün biz bu otomatın yapay zekanın olanaklarıyla donanmış olarak, Hobbes'un çağında olduğundan çok daha yüksek kapasitelere sahip bir otomat olduğunu ifade edebiliyoruz. Egemenlik aygıtları ve kapitalizasyon güçleri yurttaşların yaşam akışlarının muazzam bir arşivini üretmekte ve kullanmaktadır. Rousseau Hobbes'un teorisine yönelttiği eleştiride, Hobbes'un betimlemesi çerçevesinde doğa durumundaki kurtların devleti kuran sözleşme sayesinde yurttaşlardan ziyade sürüye ve kuzulara dönüştüğünü ileri sürüyordu. Günümüzde Leviathan arşivleyen yeni tele-teknolojileri kullanarak denetleme kapasitelerine ilişkin muazzam bir artışla karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yeni tele-teknolojilerle birlikte beliren yeni riskleri bu bakımdan da hesaba katmak gerekir. Teknolojilerin dönüştürücü güçlerinin yalnızca olumlu veçheler taşımadığını saptamak zorunludur. Burada yalnızca dikkat çekmekle kendimizi sınırlandırmak zorundayız. Bununla birlikte yeni teknolojilerin toksik veçheleri geniş bir tartışmayı hak etmektedir. Ayrıca şimdiye kadar teknolojilerin yapısökücü etkilerine vurgu yapılmış olmakla birlikte onların ortak dünya kayıtları (dolayısıyla da bir takım yeni stabilite) üretme işlevleri de hesaba katılmalıdır. Hegemonik kapitalizasyon güçlerinin yaşam akışları üzerindeki tahakküm gayreti bu bakımdan dikkat çekicidir.

Teknoloji bir yandan geleceği açma olanağı taşımaktadır. Bununla birlikte hesaplamayla (calculation) birlikte ilerleyen teknoloji bir yandan da geleceği kapatma riski barındırmaktadır. Bugün içinde bulunduğumuz dönüşümler de kimi veçheleriyle yeni yaşam deneyimleri, yeni dünyada olma modaliteleri açmaktadır ama öte yandan muazzam bir hesaplama çalışması içinde ortaya çıkan tekrar mekanizmalarının varlığı da saptanabilir durumdadır. Derrida'nın iki tip gelecekte bahsederek gelecek adını hak eden bir geleceğin öngörülebilirliğin ötesindeki karakterine işaret ettiğini belirtmeliyiz. Öngörülebilir olan bir gelecek zaten şimdiye indirgenmiştir. Günümüz dünyasında teknolojilerin ve hesaplamaların rolünü bu bakımdan da düşünmek gerekiyor.

Teknolojilerin etkisinin tek yönlü olmamasını onların *pharmakon* (ilaç/zehir) karakteri çerçevesinde düşünmek mümkündür. Bu ilaç/zehir çifte etkisine dikkat çekmek amacıyla üç örneği gündeme getirmeyi önemli görüyoruz. İlk olarak Platon'a başvuracağız. Derrida *Platon'un Eczanesi* metninde *pharmakon* üzerine bir okuma sunarak Platon'un yazı karşısındaki tutumlarının özgün bir değerlendirmesini sunmaktadır. Burada yalnızca Platon'un metninde aktarılan bir efsaneye işaret etmekle yetiniyoruz. Platon'un *Phaidros* diyalogunda aktarılan bir Mısır efsanesinde yazının mucidi olan Tanrı Theuth tarafından yazının hem belleğin hem de öğretimin devası (*pharmakon*) olarak sunulmasına karşın Tanrı Kral Thamus'a göre bir *tekhne* olan bu *pharmakon* kendisinden umulan etkilerin tam tersi etkiler üretecektir. Yani hafızayı (*mneme*) zayıflatıp yalnızca hatırlamayı (*hypomnesis*) destekleyecektir. Zira insanların ona güvenerek hafızalarını kendilerine yabancı bir şeye emanet etmeleri, kendi hafızalarını çalıştırmamalarına yol açacaktır. Dolayısıyla yazı ancak kendi zehrine deva olabilmektedir. Öte yandan yazı sayesinde, derin bir öğrenmeden mahrum oldukları halde bir çok bilgiye sahip kişiler çoğalacaktır ki bunlar eğitilmiş insanların yalnızca benzerleri olacaklardır (Platon'dan aktaran Derrida, 1972).

Pharmakon kavrayışı üzerine ikinci örnek için Jean-Jacques Rousseau'ya başvuruyoruz. Aşağıda paylaşacağımız paragraf, Rousseau'nun *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni ve Temelleri Üzerine Söylev* eserinde yer almaktadır. Bu paragraf Derrida'nın *De la grammatologie*'deki Rousseau okumasında gündeme getirmediği ancak bize göre onun Rousseau okuması hattına kolaylıkla yerleştirebileceğimiz problematik bir tez içermektedir. Rousseau şöyle demektedir: “Vahşi insanın vücudu bildiği biricik âlet olduğundan, onu çeşitli kullanımlarda kullanır; bizim vücutlarımız ise idman yokluğundan, buna elverişsizdir ve de zorunluluğun onu edinmeye zorladığı güç ve çevikliği, bizim hünerlerimiz ve ustalığımız elimizden alıyor. O, bir baltaya sahip olsaydı, bileği o kadar sağlam dalları kırıp koparabilir miydi? [...] o vahşi insanla bu uygar insanı, çırılçıplak ve silâhsız olarak birbirinin karşısına koyunuz; bütün güçlerini aralıksız olarak el altında bulundurmanın, her türlü olaya karşı her zaman hazırlıklı bulunmanın ve her zaman başdaşık bir bütün olarak kendini göstermenin üstünlüğünü hemen anlayacaksınız” (Rousseau, 1990: 95).

Burada ileri sürülen tez teknik enstrümanların insanı diğer hayvanlar ve bu enstrümanlara sahip olmayan insanlar karşısında üstün kılarken aynı zamanda doğal bir beden gücünü gerilettikleri şeklinde özetlenebilir. Böylelikle ilaveler/ikameler (*supplément*) olan teknikler ilaç/zehir (*pharmakon*) etkisine sahiptir. Rousseau'nun betimlemesine göre yapay bir güç artışına doğal düzlemde bir kapasite düşüşü eşlik etmektedir. Ayrıca burada bedensel güçlerin bütünsel olarak el altında oluşunun avantajı ile enstrümanın ilave karakterinin taşıdığı kırılabilirlik arasında (kuşkusuz tartışmaya açık) bir ayırım ortaya koyulmaktadır.

Üçüncü örnek için Sigmund Freud'un *Kültürdeki Huzursuzluk* metnine başvuruyoruz. Söz konusu eserinde yer alan bir pasajda Freud tarihte teknolojilerin insan mutluluğunun artışına katkısı olup olmadığını sormaktadır. Verdiği yanıtta *supplément* (ilave/ikame) ve *pharmakon* (ilaç/zehir) kavrayışına yakındır. Bazı insanların tekniklerdeki ilerlemenin bir mutluluk artışına yol açtığını ileri sürerken verebilecekleri bir cevabı zihninde canlandırmaktadır: Mesela insanlar trenle uzaklara giden çocuklarının sesini telefon sayesinde duyarak mutlu olmaktadır, telgrafla transatlantığı aşan arkadaşından haber alarak bir kaygıyı gidermektedir. İşte bunlar teknolojilerin sunduğu ve insanları mutlu kılan imkanlara örneklerdir. Ancak Freud başkalarının bu cevaba şöyle itiraz edebileceğini de hatırlatır: “Uzaklıkları aşan tren olmasa çocuğum zaten şehri terk etmemiş olacaktı, dolayısıyla sesini işitmek için telefona gerek duymayacaktım. Okyanusaşırı gemi seferleri düzenlenmiş olmasa arkadaşım yolculuğa çıkmayacak, ben de huzursuzluğumun dinmesi için ondan gelecek telgrafı beklemek zorunda kalmayacaktım” (Freud, 2011: 47). Bu betimlemenin mantığına göre şunu söylemek mümkündür: Bir teknik bir diğer tekniğin yol açtığı zehrin devası olmakta ama bu devanın da başka bir zehire dönüşme imkanı açık kalmaktadır.

Zengin tartışmalara açılacak bu örneklerle ilişkin olarak geniş bir değerlendirme sunmak, bu örneklerde içerilen tezlere yapılabilecek itirazlar ile eleştirileri ortaya koymak bir başka çalışmamızın konusu olacaktır. Şunu ifade etmekle yetinelim: Verdiğimiz üç örnek genel olarak tekniklerin ilave/ikame ve ilaç/zehir karakterine ilişkin

bir kavrayış için belirleyici oldukları ölçüde arşiv meselesini ve tele-teknolojileri değerlendirmek için de bir zemin sunmaktadır.

Derrida'dan hareketle tekniklerin/teknolojilerin ve aslında genel olarak yaşamın kaçınılmaz olarak dolayımından, ilavelerden/ikamelerden geçen ve terapötik ve toksik veçheler içeren diferansiyel bir harekete sahip olduğunu belirtebiliriz. Bu çerçevede 2020 yılında yitirdiğimiz Fransız filozof Bernard Stiegler'i anmak gerekir. Stiegler Derrida'dan hareketle teknolojileri *pharmakon*lar olarak düşünmeyi denemekte ve uygun dozaja karar vererek teknolojilerin toplumlar üzerindeki terapötik ve toksik etkilerini saptayacak bir farmakoloji geliştirmeye yönelmektedir. Stiegler örneğinde bir teknoloji felsefesinin politik felsefeyle iç içe geçtiğini görürüz. Öte yandan *pharmakon* bizi öyle bir zorunluluk yapısına gönderir ki Bernard Stiegler *pharmakon*un toksik veçhesinin hiçbir terapötik çözümleri içinde *mutlak* anlamda ortadan kaldırılamayacağını ve uygun dozaj arayışının gerekliliğine karşın zehir etkisinin kaçınılmazlığının farkındadır. Jean-Luc Nancy ise *La peau fragile du monde* adlı eserinde güçlü bir saptamayla karşımıza çıkmaktadır: " 'Teknik' hakkındaki düşünce tekniklerin iyi ya da kötü kullanımları üzerine bir düşünümünden ibaret olamaz, sanki 'iyi'yi ve 'kötü'yü kendisine göre belirleyebileceğimiz bir referans ufkuna sahipmişiz gibi" (Nancy, J.-L., 2020: 71). Uygarlığımızın bir duvara çarpıp üzere olduğuna işaret eden bir Nancy'nin herhangi bir referans ufkundan yoksun olduğunu düşünmek ise aslında zordur. Teknolojilerin zehirleyici ve sağaltıcı veçhelerinin tespit edilmesine yönelik çabadan vazgeçilemez ve hatta bu çaba üstlenilmesi gereken bir sorumluluktur. Ancak bu sorumluluğun kabul edilmesinin sonucu ilacın ve zehrin *mutlak* olarak saptanması olamayacaktır, zira referans noktaları vardır ama mutlak referans noktası yoktur. Üstelik örneğin bugün iyi kabul edilen tekniklerin gelecekte olumsuz veçhelerinin farkına varılması gibi bir olanak da daima açık kalacaktır. Belki daha da çarpıcı olan bir husus ise olumsuz bir özellik atfedilen bir tekniğin tam olarak verili düzlemin değerlendirme ufku içinde olumsuz görülmesine karşın bizzat söz konusu düzlemi dönüştürdüğü takdirde artık başka bir sığa kavuşma olanağı taşımasıyla ilgilidir. Her halükarda düşünce, teknolojilerin olumlu ve olumsuz etkilerini saptama çabasından vazgeçemeyecek olsa da, bu işe girişirken kendi tarihselliğini ve inşa olmuşluğunu hesaba katmak mecburiyetindedir.

6. Sonuç

Derrida'nın düşünsel mirası teknik/teknoloji hakkında zengin bir değerlendirme olanağı barındırmaktadır. Bu çerçevede teknolojileri zehir/ilac karakterine sahip ilavesel/ikamesel bir grafik ya da yazı olarak düşünme olanağı bilhassa göze çarpmaktadır. Genelde teknolojik dönüşümler ve özelde arşiv teknolojilerindeki dönüşümler dünyada oluşumuzun bizzat kendisindeki dönüşümlerdir, ancak etkileri çoğuldur ve geleceğe ilişkin üretecekleri sonuçlar da tümüyle hesaplanabilir olmanın ötesindedir. Derrida'nın genel olarak teknolojilerin ve özel olarak da tele-teknolojilerin yapısökücü karakterine yönelik vurgusu onların mevcut stabiliteleri sarsarak yeni yaşam olanakları açma potansiyelleriyle ilişkilidir. Bununla birlikte mevcut stabilitelerin sarsılması yeni teknolojilerle birlikte yeni stabilizeleme eğilimlerinin var olmadığı

anlamına gelmez. Tele-teknolojilerin hem toplumsal hem de bireysel hegemonik kapitalizasyon güçlerinin tasarrufu altında yeni düzenekler üreterek başka yaşam olanaklarını kapatmaya yönelik çizgiler barındırdığını bu çerçevede not etmek gerekir. Günümüz teknolojilerinin taşıyabilecek olduğu terapötik potansiyellerin neler olduğu sorusu kaçınılmaz olarak kapitalist tekno-ekonomik makinenin işleyişinin ve işleyiş ufkunun sorunsallaştırılması gerekliliğiyle ilişkilendirilmektedir.

“Gelecekteki tüm olanakların ve tüm gelecek olanaklarının ufku olarak anlaşılan teknik” (Stiegler, 2018: 17) üzerine düşünme özenini göstermeliyiz. Bugün felsefeden yaşam üzerindeki kurucu rolleriyle arşivleyen tele-teknolojiler alanındaki dönüşümlerin çoğul veçhelerini kavrama gayretini talep etmek, felsefeyi hem insanın dünyayla kurduğu ilişkiyi hem de kendi çağını düşünmeye davet etmektir. Uzun hikayesi boyunca felsefe insanın, içinde kurulduğu ve örüldüğü kayıtlara/düzeneklere uyanık olmasını istemiştir. Öyleyse biz de bir biçimde bu talebi yineliyoruz.

KAYNAKÇA

Bazin, A. (1969). *Qu'est-ce que le cinéma ? I. ontologie et langage*. Paris: Édition du Cerf.

Derrida, J. (1967a). *De la grammatologie*. Paris: Éditions de Minuit.

Derrida, J. (1967b). Freud et la scène de l'écriture. *L'Écriture et la différance* içinde (ss. 293-341). Paris: Édition du Seuil.

Derrida, J. (1972). La pharmacie de Platon. *La Dissémination* içinde (ss. 77-213). Paris: Éditions du Seuil.

Derrida, J. (1988). *Mémoires pour Paul de Man*. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (1993a). *La Voix et le phénomène, Introduction au problème du signe dans la phénoménologie de Husserl*. Paris: Quadrige/PUF.

Derrida, J. (1993b). *Spectres de Marx, L'État de la dette, le travail du deuil et la nouvelle internationale*. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (1995a). *Mal d'archive: une impression freudienne*. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (1995b). *Moscou Aller Retour, Suivi d'un entretien avec N. Avtonomova, V. Podoroga, M. Ryklin*. Paris: Édition de l'aube.

Derrida, J., & Stiegler, B. (1996a). *Échographies de la télévision: entretiens filmés*. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (1996b). *Monolinguisme de l'autre ou la prothèse d'origine*. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (1997). *De l'hospitalité*. Paris: Calmann-Lévy.

Derrida, J. (2000). *Le toucher, Jean-Luc Nancy*. Paris: Édition Galilée.

Derrida, J., & Roudinesco, É. (2001a). *De quoi demain, Dialogue*. Paris: Fayard et Galilée.

Derrida, J. (2001b). *L'Université sans condition*. Paris: Édition Galilée.

Derrida, J. (2003). Lettre à un ami japonais. *Psyché, Invention de l'autre II Nouvelle édition revue et augmentée* içinde (ss. 387-394). Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (2004). Auto-immunités, suicides reels et symboliques. *Jacques Derrida, Jürgen Habermas, Le «concept» du 11 septembre, Dialogues à New York (octobre-décembre 2001) avec Giovanna Borradori* içinde. (Traduction de l'anglais (États-Unis) par Sylvette Gleize). Paris: Édition Galilée.

Derrida, J. (2007). Le souverain bien - ou l'Europe en mal de souveraineté. La conférence de Strasbourg 8 juin 2004. Presses Universitaires de France. *Cités*, 30, 2007/2.

Derrida, J. (2008). *Séminaire La bête et le souverain Volume I*. Édition établie par M. Lisse, M.-L. Mallet et G. Michaud. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (2010a). *Copy, Archive, Signature: A Conversation on Photography*. (Translated by Jeff Fort). Stanford: Stanford University Press.

Derrida, J. (2010b). *Séminaire La bête et le souverain Volume II*. Édition établie par M. Lisse, M.-L. Mallet et G. Michaud. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (2011). *Politique et amitié, Entretiens avec Michael Sprinker sur Marx et Althusser*. Paris: Éditions Galilée.

Derrida, J. (2013). *Penser à ne pas voir, Écrits sur les arts du visible 1979-2004*. Paris: Éditions de la différence.

Ertuğrul, T. (2020). *Jacques Derrida et le problème de la technique*. Paris: L'Harmattan.

Ertuğrul, T. (2023). Jacques Derrida'nın 'Arşiv Humması'. A. Davaz ve T. K. Birsen (Ed.), *Arşivcilikte Yeni Yaklaşımlar Yeni Yöntemler* içinde (ss. 211-305). İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı.

Freud, S. (1961). A Note Upon The 'Mystic Writing-Pad'. *Volume XIX (1923-1925) The Ego and the Id and Other Works*. (Translated from the German under the General Editorship of James Strachey, In Collaboration with Anna Freud). London: The Hogarth Press.

Freud, S. (2011). *Uygarlığın Huzursuzluğu*. (H. Barışcan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Nancy, J.-L. (2020). *La peau fragile du monde*. Paris: Éditions Galilée.

Rousseau, J.-J. (1990). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*. (Rasih Nuri İleri, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Stiegler, B. (2018). *La technique et le temps. 1. La faute d'Épiméthée*. Paris: Fayard.